

Атанас Далчев

И НЕГОВИЯТ ПОЕТИЧЕН СВЯТ НА ВЕЩИТЕ

Атанас Далчев

„Философът поет или поетът философ – това е най-обобщената и открояваща се представа за присъствието на Атанас Далчев в българската литература.“

Далчев пръв в нашата поезия открива художествената изразителност на вещите, той съсредоточава погледа си върху предметния свят „тук и сега“, призовава към виждане във вещите, за да се открие поетически значимото. Той създава нова поезия, за каквато творците до него не са и мислили – поезия на предметите, на обикновените неща, на делника. Това е поезия, доловила човешкия размисъл, останал „затворен“ в болничната стая и опредметен от прозорците и вратите, от пътищата и колите, от балконите и огледалата – изобщо от всичко, с което е запълнено ежедневието на обикновения човек и което дори не се забелязва.

Далчевият свят е монотонен и еднообразен, човекът в него стига до максимално песимистичния размисъл за преходността на живота и безсмислието на съществуването. Разрушена е връзката между личността и света. Движението не съществува, а светът е застинал в своята статичност и непроменност, с множеството предмети, които отвеждат към единственото сигурно и смислено нещо – смъртта. *Ний непрестанно мрем и бавно чезнем.....*

Поетът създава един нов, оригинален градски пейзаж – монотонен и трагичен, белязан с отчуждението между хората, затворени зад вратите на своите домове, със сивота и безнадеждност, с дисхармонията между човека и обкръжаващата го действителност. Градът не е представен откъм социалния му аспект. Основна роля имат елементите на жилищната стая-стените, подът, вратите, балконът, прозорецът. Те разкриват отношението към света и човека: нищожността на човека, спрялото време. Загубеният смисъл на нещата водят до пълен песимизъм. Човекът е открил вечната тревога на духа в предмета, откъснат от света. Тъга и меланхолия изпълват стиховете – човекът не може да намери своето място, своя път.

*И сякаш аз не съм живеел никога.
И зла измислица е мойто съществуване!*

Времето безжалостно отминава – дори часовникът е мъртъв. Това е свят на безвремие, на безкрайно умиране, на затвореност и безнадеждност.

Последователното вглеждане в уродливото, грозното и непривлекателното присъства неизменно в стихотворенията на Далчев („Хижи“, „Болница“, „Врати“, „Вечер“, „Път“). В същото време поезията му е съпричастна и към темата за диаволичното. В „Дяволско“ лирическият човек преживява своето битие като ад с дванайсет кръга. Този свят на потреса, на невъзможните събития и на несъстоялия се живот се проявява и чрез метафората на книгата за чуждия живот, която замества живота на героя.

*Години да четеш за чуждия/ живот
на някой чужд,
А твоят, никому ненужен,/ да мине
глух и пуст.*

Духът също крее в света на вещите. Според Далчев шанс за безсмъртие има по-скоро камъкът, отколкото духът. Затова същински обект на художествено съзерцание остава предметният свят като „театър на

вещите“ – пожълтели портрети, спрели часовници, замъглени от прах огледала – все символи на безизходността от спрялото време. Човешкият дух е немошен в своята жажда за прозрение, той се лута из предметния свят и последен шанс му предоставя вглеждането в смъртта. И затова единствено възможното поетическо послание към хората е провокацията видение на обесения върху прозореца:

*Не искам състрадание от хората!
Аз имам всичко : моя е смъртта.
И аз ще се изплезя на света,
обесен върху черния прозорец.*

Стихотворенията на Далчев на пръв поглед оставят впечатление за безкраен песимизъм, а картините в поетическия му свят като че ли избягват темата за доброто у човека. Истината е, че лирическият герой не само обича хората, но той иска да ги спаси от безсмислието на живота. „Молитва“ прокарва път към душите, за да ги пречисти, да ги обнови. И погледът започва да търси чара на живота („Любов“, „Работникът“, „Неочакваният дъжд“), отчуждението е преодоляно, авторът се любува на красотата на случайното и тайнството на мига.

*Аз забравям и пътя, и хижите, / аз забравям скръбта и една
от небето дошла хладина / ми измива
лицето от грижите.*

Различната идейна насоченост и емоционална обогатеност са на лице в ключовия текст „Ангелът на Шартър“:

*Не зная твоя чин, ни име/на ангелите
във реда,
но знам – че ти в нощта откри ми/
отново пътя към света.*

Благославящият ангел върху стряхата на катедралата на Шартър става за Далчев художествен символ и светъл поетичен благослов на живота. Много дълго отчужденият, изгубен за себе си и за другите лирически

човек на Далчев живее с тъмните си разочарования, но идва прозрение то за доброто в образа на благославящата небесна птица. Светът се преобразява, заблестява с изначалните си цветове и форми, зазвучава в нова, оптимистична тоналност. Долетелият от Шартърската катедрала ангел благославя неспокойния, търсещ дух и скептичния ум на поета, който отрива отново пътя към света. Лирическият герой на Далчев открива пътя към света и в трите лирически цикъла „И сърцето най-сетне умира“, „Грешният квартал“ и „Среща на света“. Те продължават линията на духовното просветление, започната в „Ангелът на Шартър“. Окончателно е преодоляно сковаващото чувство на самота и човекът, доскоро изправен пред неразрешимостта, сега намира опорна точка за ново житейско начало в топлината, излъчвана от човешката близост. С ново съдържание е изпълнена и поетическата метафора на прозореца. Малкият земен човек може да изпрати своето предизвикателство срещу потискащото величие на недостижимите небеса. В стихотворението „Среща на гарата“ лирическият Аз мъдро заявява: *Прости, че пред звездите твои /и огньовете им в нощта / светлинка на едни прозорец /готов съм да предпочета.* Домът със своята топлина, доброта и човешка любов намира смисъл в живота на героя. Самотата на човека вече не се отразява в диaboличното огледало, защото то изобразява една нова и дивна действителност. Затворените, неизвеждащи „никога“ и „никъде“ пътища се отварят и намират ярната посока, а в края им, сред нивите, в лоното на природата героят среща магията на „една жена“. Нощта, къщите, керемидите, прозорците, задните дворове придобиват неизмеримо очарование, цвят, мирис на живот. Човекът - победител излиза от дяволския свят и намира себе си в простите, най-истински неща. Задните дворове, балконите от желязо, простряното пране, гръмките тупалки и прашните килими са незначителни, периферни, но вглеждането в тях сваля от човека бремето на централните въпроси на живота. Неговата осъзната безсмисленост се

превърща в „безсмисленост щастлива“, а предишните му грижи показват своето засмяно празнично лице. Поезията на А. Далчев проследява постепенното преодоляване на отчуждението, изстраданото приобщаване на лирическият Аз към човешката общност и преоткриване на красотата, съдържаща се в истинските, вечни с обикновеността си неща. По пътя на прозрението, духовното просветление и спасението лирическият герой неизменно си поставя въпросите „къде е родината“, „каква е родината“, „каква е връзката човек-родина“. Отговорите им прозвучават в стихотворението „Към родината“. Вместо тържествена приповдигнатост в стихотворението прозвучава една съдържана и сякаш омаловажаваща съдбовна връзка човек-родина:

*Не съм те никога избирал на земята.
Родих се просто в теб на юнски ден
във зноя.*

*Аз те обичам не защото си богата,
а само затова, че си родина моя!*

„Лирическият Аз отхвърля най-яркия традиционен аргумент на българския патриотизъм – този за най-богато надарената „земля рай“, която притежава всички блага на природата. На мястото на сакралната клетвена формула за принадлежността на родината застава искреното обяснение за тази принадлежност на

Поетът със съпругата си Анастасия

основата на трагичния исторически спомен: *И българин съм... не заради твоята слава и твоите подвизи и бранна сила, а зарад туй, че съм безсилен да забравя за ослепените бойци на Самуила“.* Емоционалната кулминация тук е свързана с патриотизма като интимно и безкористно съпричастие към страданията на родината, към обикновения живот на обикновените хора, обагрен от она трагизъм, който пронизва историята на България от древността до наши дни. Не почестите и властта, а съпричастията към трагизма свързват човека с родината. Това обяснява тихата патетика на стиховете: *Страданиято мен по-силно с теб ме свързва и нашата любов в една съдба превръща.*

Поетическите търсения на Далчев го отвеждат до помирение със света, до дълбоко хуманно осъзнаване на най-обикновените, незабележими човешки радости. Той задълго остава самотник в нашата литература. Неговата приглушена, философски вгълбена поезия е нехарактерна и трябва да минат години, докато в тази новаторска по дух и форма поезия намерят своя творческа опора поетите от новото поколение – Александър Геров, Валери Петров, Блага Димитрова и др. Те преоткриват Далчевия копнеж по земност и предметност и се приобщават към неговата анти патосност и одухотворяване на вещественото. В поезията си те продължават неговия поетичен размисъл за света и човека – вечно противоречащи си и вечно стремящи се един към друг.

Поезията на Далчев е една лирико-философска повест и краят на тази лично изживяна повест е един славослов на живота и на неговата най-голяма ценност – човешката близост. Славослов без патетика и повърхностен оптимизъм, пронизан от мъдро примирение и светла тъга, опрян върху специфичната дарба на поета да чувства необикновения смисъл на обикновеното.

Снежана Таскова